

PAGRINDINIAI VEIKSNIAI LEMIANČYS ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ PANAUDOJIMO AKTYVUMĄ MAŽEIKIŲ RAJONE

Adolfina Grušienė

Žemaitijos kolegija vadybos fakultetas

El. paštas: adagster@gmail.com

Adolfina Grušienė. Mažeikių studijų centras lektorė. Mokslinių tyrimų kryptis – verslo plėtra.

Anotacija

Šiame straipsnyje nagrinėjamos pagrindinės kliūtys, sąlygojančios Mažeikių rajono verslininkų aktyvumą, siekiant gauti paramą iš ES struktūrinių fondų. Tolimesnė Lietuvos verslo plėtra priklausys nuo Europos Sąjungos struktūrinių fondų panaudojimo bei rinkų išplėtimo. Telšių apskritis yra viena iš mažiausiai ES struktūrinių fondų paramą išsavinančių apskričių. Mažeikių rajonas šioje apskrityje yra vienas iš neaktyviausių teikiant paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti. Atlikus tyrimą išsiaiškinta, kad Mažeikių rajono įmonių verslininkams parama iš ES struktūrinių fondų yra reikalinga. Didelė dalis įmonių nesiryžta kreiptis dėl ES struktūrinių fondų paramos, nes yra per didelis biurokratizmas, painios projekto įgyvendinimo taisyklės, įmonėse trūksta kvalifikuotų specialistų, kurie galėtų parengti bei įgyvendinti projektus.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: struktūriniai fondai, parama, rajonas, projektas, verslininkas.

Abstract

The present article investigates the main obstacles which predetermine the activeness of the businessmen of Mažeikiai region in seeking for support from the structural funds of the European Union. Further development of the business as such in Lithuania will strongly depend on the effectiveness of the usage of the benefits given by the structural funds of EU and expansion of markets. Telšiai County is one of the Counties which can be characterized by the lowest level of capacities to assimilate the support given by the structural funds of EU. Mažeikiai Region belongs to this county and is one of the most inactive regions in application for support from EU Structural Funds. After the research, it has been discovered that businessmen of Mažeikiai Region is in need for such support. Many companies do not feel strong to look for such support due to a high degree of bureaucracy, unclear and confusing rules of the implementation of projects, lack of qualified specialists who could help in the preparation and realization of projects.

KEYWORDS: structural funds, subsidy, region, projects, businessmen

Ivadas

Europos Sąjungos struktūrinė parama nuosekliai mažina socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ir atskirų regionų. Jos pamatinės vertybės galima išreikšti dviem žodžiais – „solidarumas“ ir „sanglauda“. Solidarumas – kadangi paramos tikslas yra padėti palyginti su ES vidurkiu ekonomiškai ir socialiai skurdesniems regionams. Sanglauda – kadangi pajamų bei turtinių skirtumų tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų mažinimas yra naudingas visiems.

Verslo sektorius yra ne pagrindinė valstybės ekonominių ir socialinių problemų sprendimo sritis. Be to, paramą verslui riboja tarptautiniai susitarimai, kurių turi laikytis Lietuva. Visi apribojimai verslui kyla dėl vienos paprastos priežasties – kad nebūtų pažeista konkurencija. Suprantama, kad įmonė, kaip verslo sektoriaus subjektas, gavusi paramą, turės didesnę konkurencinį pranašumą nei ta, kuri paramos negavo. Todėl parama verslo subjektams, naudojant struktūrinių fondų lėšas, yra ribota. Verslo subjektus galima apibrėžti kaip visų rūšių įmones (bendroves, ūkines bendrijas, individualias įmones ir pan.) ir kitus juridinius asmenis, registruotus Lietuvoje, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvoje. Ūkinė veikla apibrėžiama kaip visų rūšių gamybinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla, susijusi su bet kurių pirkimo ar pardavimo objektų teisių, darbų ir perleidimu, ir įsigijimu (B. Martinkus ir S. Žičkienė, 2006).

Lietuva yra iš nedaugelio Europos Sąjungos valstybių, kurios, padedant struktūriniams fondams, teikia ir teiks tiesioginę paramą įmonėms. Paramos forma – negrąžintina subsidija (dotacija) įmonėms jų projektams vykdyti, kai be šios pagalbos rinkos sąlygomis nebūtų įmanoma įgyvendinti tokio projekto.

Tyrimo objektas. ES Struktūrinių fondų panaudojimo aktyvumą lemiantys veiksniai.

Tyrimo tikslas – nustatyti pagrindinius veiksnius, turinčius įtakos Mažeikių rajono verslininkų aktyvumui, panaudojant ES struktūrinius fondus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti pagrindinius ES struktūrinių fondų panaudojimo politikos aspektus.
2. Įvertinti ES struktūrinės paramos (pagal BPD) išsavinimą Lietuvoje ir pagal apskritis.
3. Identifikuoti Mažeikių rajono verslininkų pagrindines priežastis lemiančias ES struktūrinių fondų panaudojimo aktyvumą.

Tyrimo metodai – Norminių aktų analizė; antrinių duomenų analizė; Mažeikių rajono verslininkų anketinė apklausa.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama verslui

Europos Sąjunga, siekdama tolygaus ekonomikos augimo visose ES valstybėse ir regionuose, taikydama priemones ir koordinuodama nacionalines regionines politikas, vykdo struktūrinę politiką. Lukaševičius K.,

Martinkus B. ir Pikty, R. (2005) analizuodami ES struktūrinės paramos fondus, išskiria keturis struktūrinius fondus ir atskirą Sanglaudos fondą, iš kurių finansuojami projektai, padedantys sunkiai besiverčiančioms įmonėms ir darbuotojams imtis kitos, perspektyvesnės veiklos.

Struktūrinė politika vykdoma per šiuos keturis struktūrinius fondus:

1. Europos socialinį fondą (ESF);
2. Europos regioninės plėtros fondą (ERPF);
3. Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondą (EŽŪGOF);
4. Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą (ŽOFI).

Zina Gineitienė (2005), apibūdindama struktūrinių fondų skyrimo tikslus, ir išskiria tris pagrindinius prioritetus, pagal kuriuos parama turi:

1. Skatinti atsiliekančių regionų plėtrą, prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kuriuose ypač mažas gyventojų tankumas.
2. Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindą sudaro pramonė, ir kuriuose ilgai išlieka didelis nedarbas. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.
3. Teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui. Pagrindinės priemonės – profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos institucijų plėtra.

Lietuvos verslo įmonės gali naudotis šių ES struktūrinių fondų parama:

1. Europos regioninės plėtros fondas. Fondo lėšos sudaro apie pusę visų struktūrinių fondų biudžeto.
2. Europos socialinis fondas.
3. Kiti ES struktūriniai fondai.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų efektyviam naudojimui buvo parengtas ir su Europos komisija suderintas 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumentas (BPD), kuriame išdėstyti ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai.

BPD – tai ES investicijų Lietuvai planavimo dokumentas, kuriame nustatoma šalies plėtros strategija, patei-

kiamas finansavimo priemonių ir uždavinių aprašymas bei būsimos paramos finansavimas.

Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento tikslai ir uždaviniai

Gečas K., Jakubavičiaus A. ir Vijeikis D. (2004), analizuodami Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento tikslus ir uždavinius paramai gauti, išskiria tokius tikslus ir uždavinius.

Tikslai:

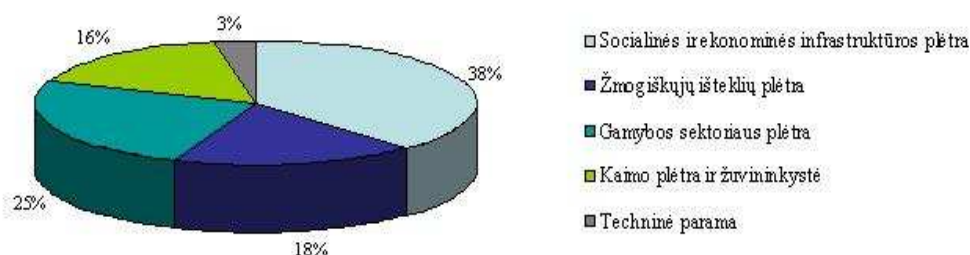
- Sustiprinti nuolatinio ir nacionalinės ekonomikos augimo ir konkurencingumo didėjimo, taip pat sparčios, žiniomis pagrįstos, ekonomikos plėtros galimybes ir sudaryti tam sąlygas, kelti visuomenės gerovės ir pragyvenimo lygį.
- Pagrindinis ekonomikos plėtros strategijos prioritetas yra BVP augimas. Dėl BVP augimo šalyje mažės nedarbas, didės gyventojų pajamos.

Uždaviniai:

- Plėsti ir modernizuoti šalies infrastruktūrą, kad būtų skatinamas ekonominis augimas ir sudaromos geresnės laisvo žmonių, prekių ir paslaugų judėjimo sąlygos.
- Užtikrinti, kad BPD priemonės atitiktų visuotinius darnios plėtros principus.
- Pagerinti darbuotojų gebėjimus ir užtikrinti, kad galėtų prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Atnaujinti žinias ir kvalifikaciją, labiausiai atkreipti dėmesį į bedarbius ir jaunimą. Svarbiausia – pasiekti, kad suteikiamos žinios ir praktika atitiktų rinkos poreikius.
- Stiprinti ekonomikos konkurencingumą, kurti verslo plėtrai būtinas sąlygas, tinkamą aplinką esamam ir besikuriančiam verslui ir gerinti investicinį klimatą.

Įgyvendinant plėtros strategiją, reikia lanksčios investavimo politikos, kuri įvertintų visus ekonominius ir socialinius rinkos pokyčius. Siekiant įgyvendinti efektyvią ir veiksmingą strategiją, BPD buvo nustatyti keli plėtros tikslai. Jie įgyvendinami pagal penkis investicinius prioritetus:

Pagal BPD prioritetus parama paskirstoma taip:

1 pav. BPD parama pagal prioritetus

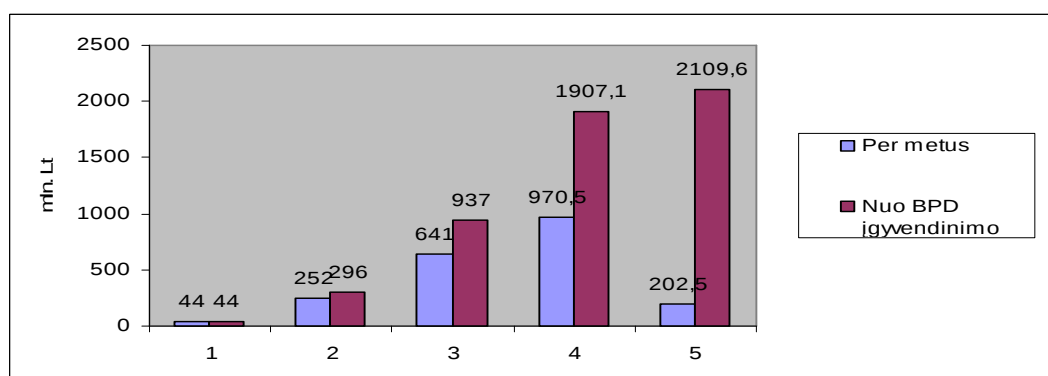
Šaltinis: http://www.esparama.lt/lt/bpd/apie_BPD

Socialinės ekonominės infrastruktūros plėtros, žmoniškųjų išteklių plėtros, gamybos plėtros, kaimo plėtros ir žuvininkystės, techninės paramos. Šiems prioritetams įgyvendinti skiriama apie 3,09 mld. litų ES ir 1,07 mld. litų Lietuvos Respublikos lėšų.

ES struktūrinės paramos įsisavinimas Lietuvoje pagal BPD

Tolimesnė Lietuvos verslo plėtra priklausys nuo Europos Sąjungos struktūrinių fondų panaudojimo bei rinkų išplėtimo. Europos Sąjungos komisarė Dalia Grybauskaitė ragina Lietuvą ir kitas naujas ES šalis atsakingiau žiūrėti į ES fondų lėšų panaudojimą. Pasak jos, ateityje neišnaudoti pinigai bus nebeskiriami nesugebančiais jų panaudoti šalims.

Per 2007 metus pagal BPD Lietuva įsisavino 971 mln. litų ES lėšų arba 34 proc. daugiau nei per 2006 metus.

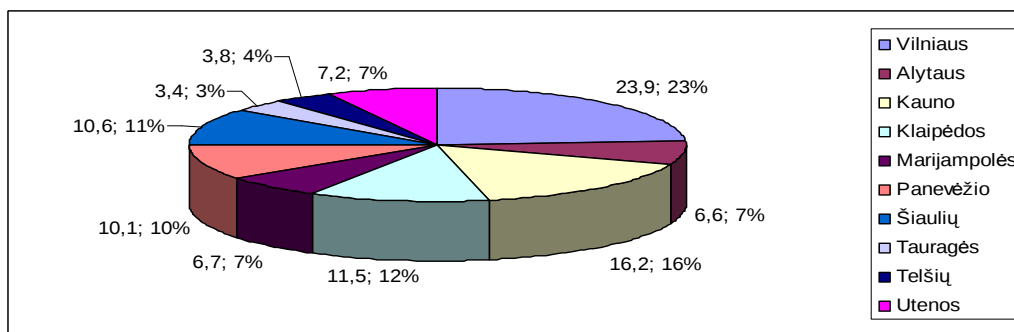

2 pav. ES struktūrinės paramos pagal BPD įsisavinimas

Šaltinis: http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/regionai

Kaip matome iš 2 pav., didžiausias paramos įsisavinimo augimas buvo 2006 ir 2007 metais. Vieną iš svarių lėšų įsisavinimo pagreičio priežasčių Finansų ministerijos specialistai įvardijo praėjusių metų balandį supaprastintas

BPD priemonių ir projektų, finansuojamų įgyvendinant šias priemones administravimo ir finansavimo taisykles. Jos sumažino įvairioms procedūroms reikalingas laiko ir darbo sąnaudas.

3 pav. ES struktūrinių fondų skirtų lėšų dalis apskrityse (BPD įgyvendinimo būklė 2008-09-17)

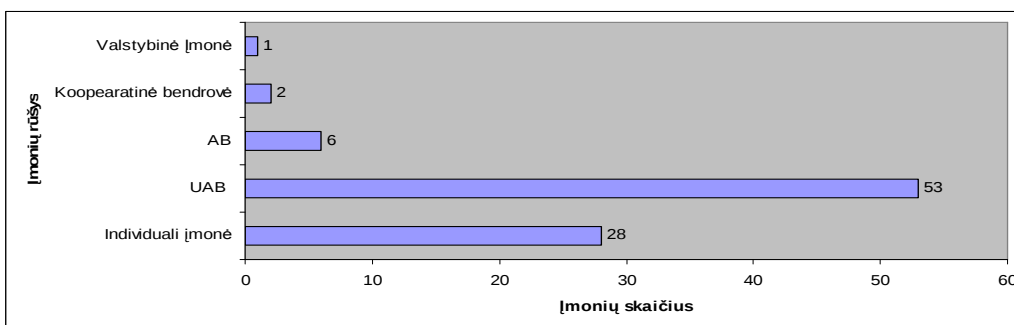
Šaltinis: http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/regionai

Iš 3 pav. matome, kad Telšių apskritis yra viena iš mažiausiai paramos lėšas įsisavinančių apskričių. Dar blogesnė padėtis yra skaičiuojant lėšų sumą vidutiniškai tenkančią vienam gyventojui apskrityje. Jeigu Lietuvoje vidutiniškai vienam gyventojui tenka daugiau kaip už 800 Lt paramos lėšų, tai Telšių apskrityje tik 600 Lt. Telšių apskritis yra mažiausiai įsisavinusi lėšų, tenkančių vienam gyventojui, respublikoje. Daugiausia vienam gyventojui įsisavina Utenos apskritis – 1200 Lt vienam gyventojui, Alytaus ir Marijampolės po 1100 Lt. Kadangi Mažeikių rajonas priklauso šiai apskrčiai, todėl anketinės apklausos būdu buvo bandoma išsiaiškinti pagrindines

priežastis, kodėl toks mažas Mažeikių verslininkų aktyvumas, naudojant ES struktūrinių fondų paramą.

Pagrindinės kliūtys ES struktūrinių fondų paramai gauti Mažeikių rajone

Anoniminė anketa buvo pateikta 90 Mažeikių rajono verslininkų. Gauta užpildytų 90 anketų. Apklaustų Mažeikių rajono verslininkų pagal įmonių rūšis pasiskirstymas pateiktas 4 pav.

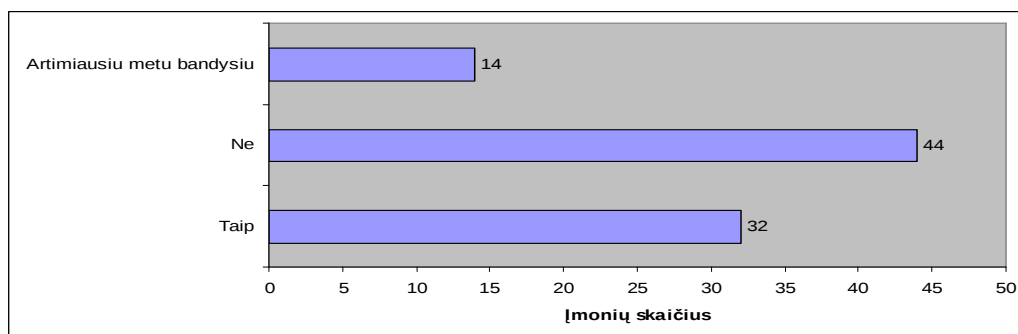
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonių rūšis

Šaltinis: sudaryta autorės

Daugiau kaip pusė respondentų buvo apklausta iš UAB, kadangi šios rūšies įmonių Mažeikių rajone yra registruota daugiausia.

Į klausimą, ar įmonės bandė pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama, beveik pusė įmonių atsakė, kad jos iš vis nebandė ir artimiausiu metu nebandys naudotis ES struktūrinių fondų parama. 5 pav. pateikti duomenys rodo, kad įmonių aktyvumas teikiant paraiškas paramai

gauti, yra labai menkas. Struktūrinių fondų parama teikiama kompensavimo principu, o tai reiškia, kad pareiškėjas pirmiausia vykdo projektą savo lėšomis, o tik po to teikia mokėjimo prašymus patirtoms išlaidoms kompensuoti. Be to, kompensuojama tik dalis patirtų išlaidų. Tai reiškia, kad įmonei reikia turėti nemažai nuosavų lėšų arba jas tenka skolintis iš bankų. Tai daugeliui įmonių tampa nebepakeliama našta ir per didelė rizika.

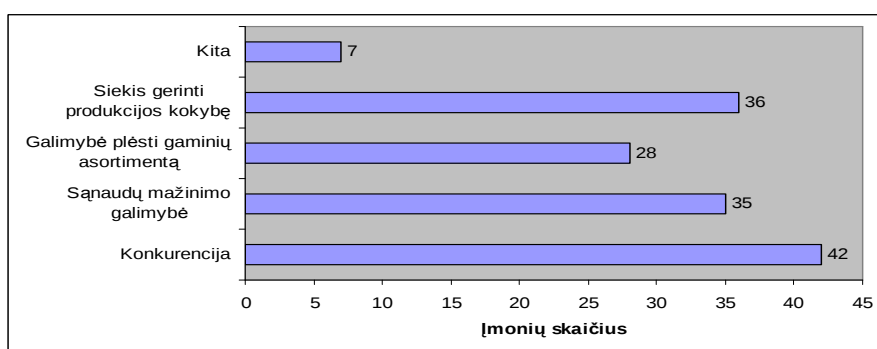

5 pav. Mažeikių rajono įmonių bandymas naudotis ES struktūrinių fondų parama

Šaltinis: sudaryta autorės

Pasidomėjus, kokie veiksniai labiausiai skatina siekti ES struktūrinių fondų paramos (6 pav.), verslininkai nurodė, kad pagrindinė priežastis yra didėjanti konkuren-

cija. Tačiau ne mažiau svarbu įmonėms yra siekimas gerinti gaminamos produkcijos kokybę, galimybė mažinti gaminamos produkcijos sąnaudas.

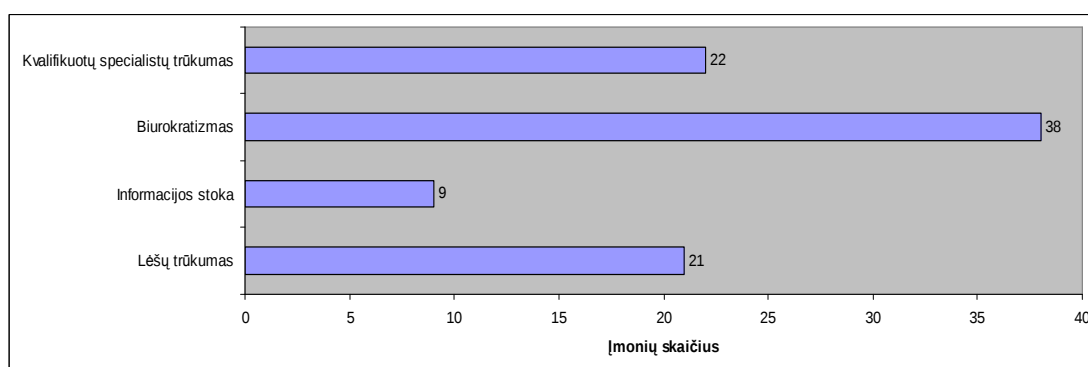

6 pav. Veiksniai, skatinantys naudotis ES struktūrinių fondų parama

Šaltinis: sudaryta autorės

Tyrimu nustatyta, kad viena iš pagrindinių kliūčių, bandant pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama, yra per ilgos biurokratinės projektų vertinimo ir atrankos procedūros. Dažnai projektų vertinimas vyksta ilgiau nei numatyta projektų vertinimo tvarkos taisyklėse, nes, pa-

teikus paraišką, dažnai dar reikalaujama iš pareiškėjų papildomų dokumentų ar paaiškinimų. Toks projektų vertinimo ir atrankos laiko užtęsimas yra sudėtingas: neleidžia laiku pradėti vykdyti projekto ir pasiekti rezultatų, kurie buvo suplanuoti.

7 pav. Pagrindinės kliūtys siekiant ES struktūrinių fondų paramos

Šaltinis: sudaryta autorės

Kita svarbi priežastis (7 pav.) yra žmoniškųjų išteklių patirties, rengiant projektus, kompetencijos stoka. Galima teigti, kad valstybė turėtų daugiau skirti lėšų informacijos apie ES struktūrinių fondų paramą sklaidai ir ūkio subjektų mokymams, kaip įsisavinti šią paramą. Pačios įmonės taip pat turėtų daugiau investuoti į savo

žmoniškuosius išteklius, skatinti perspektyvių, konkurencingų projektų atsiradimą. Penktadalis įmonių nurodo nuosavų lėšų projektams rengti ir administruoti trūkumą. Verslo įmonės turi nemažą nuosavų lėšų dalį skirti dar prieš teikiant paraišką paramai gauti. Kadangi įmonėms trūksta gebančių projektus rengti specialistų, jos privers-

tos kreiptis pagalbos į įvairias šias paslaugas teikiančias įmones, kad suteiktų konsultacijas, parengtų projektą, užpildytų paraiškas. Tokios paslaugos yra pakankamai brangios, be to, konsultantai ar projektus rengiančios įmonės negarantuoja, kad paraiška ir projektas bus įvertinti teigiamai. Tokiu atveju, įmonės nebeatgauna patirtų išlaidų rengiant projektą.

Atlikus šį tyrimą išaiškėjo, kad Mažeikių rajono įmonių verslininkams parama iš ES struktūrinių fondų yra reikalinga. Didelė dalis įmonių nesiryžta kreiptis dėl ES struktūrinių fondų paramos, dėl to, kad yra per didelis biurokratizmas, pailios projekto įgyvendinimo taisyklės ir trūksta įmonėse kvalifikuotų specialistų, kurie galėtų parengti bei įgyvendinti projektus.

Išvados

1. Sudėtingas norminių aktų, reglamentuojančių paramą iš ES struktūrinių fondų, turinys. Projektų vertinimo ir atrankos procedūrų trukmė dažnai būna ilgesnė nei nustatyta, o tai neleidžia įmonėms pradėti laiku įgyvendinti projekto ir laiku pasiekti rezultatų.
2. Per trumpi ir griežti terminai nuo kvietimo teikti paraiškas iki galutinės paraiškų priėmimo datos.
3. Tyrimu nustatyta, kad pagrindiniai veiksniai, trukdantys Mažeikių rajono verslininkams pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama, yra šie: sudėtingos projekto vertinimo, atrankos ir įgyvendinimo procedūros; nuosavų lėšų projektams rengti ir administruoti trūkumas; per dideli projekto rengimo kaštai; įmonės specialistų, rengiant projektus, patirties ir kompetencijos stoka.
4. Įmonėse trūksta kompetentingų specialistų, sugebančių rengti ir administruoti projektus, todėl valstybė turėtų daugiau skirti lėšų informacijos apie ES struktūrinių fondų paramą sklaidai ir ūkio subjektų mokymams, kaip įsisavinti šią paramą.
5. Įmonės, norėdamos sumažinti projektų rengimo kaštus, turi investuoti daugiau lėšų į savo žmonių išteklius, siekiant paskatinti perspektyvių, konkurencingų projektų atsiradimą.

Literatūra

1. Gečas K., Jakubavičius A., Vijeikis D. *Struktūrinių fondų parama verslui*. Vilnius, 2004, 12 p.
2. Gineitienė Z. *Verslo kūrimas ir valdymas*. Vilnius, 2005, 28 p.
3. Lukaševičius K., Martinkus B., Piktyš R. *Verslo ekonomika*. Kaunas, 2005, 22 p.
4. Martinkus B., Žičkienė S. *Verslo organizavimas*. Šiauliai, 2006, 118 p.
5. Lietuva jau yra įsisavinusi daugiau nei 3,5 milijardo litų ES struktūrinės paramos. Prieiga per Internetą (2008-09-17): <http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos/000754>
6. Prieiga per Internetą (2008-09-17): http://www.esparama.lt/lt/bpd/apie_BPD
7. Prieiga per Internetą (2008-09-17): http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai

KEY FACTORS WHICH INFLUENCE THE LEVEL OF INTENSIVENESS OF THE USAGE OF EU STRUCTURAL FUNDS IN MAZEIKIAI REGION

Adolfina Grušienė

Summary

Lithuania is one of few EU member states which with the help of structural funds provide direct financial aid to enterprises. The form of such aid is unreturnable subsidy to enterprises for the execution of their projects when accomplishment of such project without financial aid would be impossible due to the situation in market.

Telsiai County is one of the counties which can be characterized by the lowest level of assimilation of the amounts granted by the funds. The situation is even worse if to assess it in the terms of the average amount of the assimilated aid per one resident of the county. In Lithuania, the average amount of aid per one resident is more than 800 LTL of aid, whereas in Telsiai County it is equal to only 600 LTL per resident. Telsiai County is the county which assimilates the lowest amount of aid per resident in the Republic of Lithuania. Whereas Mazeikiai region belongs to Telsiai County, questionnaires were used in order to try to find out the resource of such low level of involvement of trade of Mazeikiai region in the usage of aid granted by EU Structural Funds.

The research allowed to determine that the main factors which discourage the businessmen of Mazeikiai region to apply for and use aid given by EU structural Funds are the following: complex project assessment, selection and implementation procedures; lack of own funds for the preparation and administration of projects; too high expenses of project preparation; lack of experience and competence of specialists working in enterprises in the preparation of projects.